

УДК 811.161.3

ЛЕКСИКА ЛАЦІНСКАГА ПАХОДЖАННЯ Ў БЕЛАРУСКАЙ І РАМАНСКІХ МОВАХ

канд. філал. навук, дац. С.М. СТРУКАВА
(Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт)

Ва ўступнай частцы артыкула праводзіцца супастаўляльны аналіз асобных лексічных адзінак беларускай мовы, якія ўзыходзяць да лацінскіх этымонаў (*літара, верш, парасон, градус і інш.*), і адпаведных паралеляў раманскіх моў, што дазваляе выявіць пэўнае падабенства і асаблівасці ў іх лексіка-семантычным развіцці. Так, адны беларускія намінацыі не маюць істотных семантычных адрозненняў ад раманскіх адпаведных форм, іншыя характарызуюцца семантычнымі зрухамі з прырашчэннем дадатковай семантыкі ў асобных мовах, трэція набылі новы сэнс і новае фармальнае аблічча ў выніку сцяжэння форм пад уздзеяннем польскай мовы, чацвёртыя маюць толькі фармальную сугучнасць слоў, што, аднак, не сведчыць аб іх утварэнні ад аднаго лацінскага этымона.

Уступ. Як вядома, пераважная частка каранёвага складу і асноўныя заканамернасці словаўтварэння цесна звязаны з латынню. Навуковы інтарэс выклікаюць лацінізмы беларускай мовы, супастаўляльныя з адпаведнымі каранёвымі рэфлексамі ў раманскіх мовах. Супастаўленне такіх лексічных адзінак з рэфлексамі, выяўленымі намі ў раманскіх мовах, дазваляе ўстанавіць іх фанетычную сугучнасць, семантычныя адрозненні і падабенства, а ў шэрагу выпадкаў амаль ідэнтычнасць іх семантыкі. Разгледзім гэта на канкрэтных лексічных прыкладах (*літара, верш, парасон, градус і інш.*).

Асноўная частка. У сучаснай беларускай мове назоўнік *літара* мае два значэнні: 1) ‘знак азбукі’, 2) ‘у друкарскім наборы – металічны брусочак з рэльефным відарысам друкаванага знака (спец.)’ [14, с. 320]. Супастаўляльны лацінізм *littĕra* (*litĕra*) вызначаецца шырокім семантычным дыяпазомам: ‘літара’; ‘тое, што напісана, запіска, пісьмо’; ‘пазыковая распіска’; ‘запіска, дакумент, акт, кантракт, дагавор’; ‘пісьмо, афіцыйнае данясенне, рапарт, пісьмовы загад, распараджэнне’; ‘навуковыя веды, навуковая адукацыя, славесныя навукі, пісьмовыя помнікі, сачыненні, літаратура’ [10, с. 495]. У адносінах да беларускага слова больш шырокай семантыкай характарызуецца іспанскі адпаведнік *letra*, які здольны абазначаць як ‘літару (палігр. літару, шрыфт)’, так і ‘почырк’, ‘слова (да музычных твораў)’; ‘вэксаль’; ‘дэвіз’; ‘славеснасць, эрудыцыю’ [9, с. 1177]. Устойлівы выраз з гэтым словам *a la letra* мае значэнне ‘літаральна, даслоўна’ [9, с. 1178]. Каранёвая марфема *letr-* у іспанскай мове дала шэраг вытворных: *letrado* – ‘адукаваны, вучоны; асветнік; адвакат, юрыст’, *letrero* – ‘надпіс; дошчачка з надпісам, аб’ява, шыльда’; *letrita* – памянш. ‘літарка’ [9, с. 1178].

Пэўную семантычную пераемнасць з лацінізмам *littĕra* і іспанскім *letra* выяўляе італьянскае слова *lettera*: ‘літара, шрыфт’; ‘пісьмо; запіска; ‘пасланне’; ‘грамата’; ‘літаратура, славеснасць’; ‘лацінская мова’ [8, с. 504]. Са значэннем ‘літаральна’ ў італьянскай мове бытуе дэрыват *letterale* [8, с. 504]. Дэрывацыйнае ўтварэнне *letteratura* вытворнае ад *lettera*. У гэтай сувязі адзначым, што слова *літаратура*, запызчанае беларускай мовай з лацінскай (*litterātūra*) праз польскае пасрэдніцтва (*literatura*), з’яўляецца дэрыватам ад слова *littera* [18, VI, с. 11].

Лацінізм *littĕra* быў засвоены французскай мовай, у якой атрымаў фанетычную адаптацыю і ў форме *lettre* ўжываецца таксама як полісемант: ‘літара’; палігр. ‘літара, шрыфт’; ‘надпіс (пад гравюрай, які ўказвае сюжэт)’; ‘пісьмо, пасланне; запіска’; ‘грамата; дыплом; дакумент’; *уст.* ‘вучонасць, адукаванасць’; ‘філалогія, літаратура’ [4, с. 626]. Слову *lettre* ўласціва і атрыбутыўная семантыка: ‘адукаваны; асветнікі; начытаны’; ‘эрудыт, асветнік’ [4, с. 626]. У французскай мове прысутнічаюць намінацыі з каранем *litter-*: *litteral* – ‘літарны’; ‘пісьмовы’; ‘літаральны, даслоўны’; перан. ‘верагодны, дакладны’ [4, с. 635]; *littéralement* – ‘літаральна, слова ў слова’; разм. ‘літаральна’; *littéralité* – ‘літаральна, даслоўна (пра пераклад)’; *littérature* – ‘літаратура, славеснасць; белетрыстыка’ [4, с. 635].

Як паказвае ілюстрацыйны матэрыял, у беларускай мове *літара* ў параўнанні з адпаведнымі намінацыямі раманскіх моў семантычна больш вузкае, лацінская семантыка ў большай ступені адлюстравана ў раманскіх паралелях. Звяртае на сябе ўвагу фанетычная трансфармацыя каранёвага галоснага *e* на галосны *i* ў раманскіх адпаведніках, што аддаляе іх ад лацінскага этымона і захаванне гэтага галоснага ў беларускай форме слова, што сведчыць пра ўстойлівасць фанетычнага афармлення лацінізма ў беларускай мове, параўн. лац. *littĕra*, бел. *літара* і ісп. *letra*, іт. *lettera*, фр. *lettre*. У французскай мове адбылася фанетычная дыферэнцыяцыя этымалагічна роднасных намінацый, якая праяўляецца, з аднаго боку, у захаванні галоснага *e* ў слове *lettre*, з другога боку – у наяўнасці галоснага *i* ў такіх намінацыях, як *litteratura*, *litteral*, *littéralement*, *littéralité*. Беларуская мова вызначаецца сістэмнасцю моўных сродкаў і фанетычнай

гармоніяй адпаведных намінацый, параўн. *літара* і вытворныя ад яе: *літарны*, *літаральна*, *літаратура*, *літаратурны*, *літаральны*. Параўн. у рускай мове: *буква*, *буквальна* і *літэратура*, *літэральны*.

Слову *папера* ў сучаснай беларускай мове ўласцівы два значэнні: 1) ‘матэрыял для пісьма, а таксама для іншых мэт, які вырабляецца з драўніннай ці анучнай масы’; 2) ‘афіцыйнае пісьмовае паведамленне, дакумент; рукапіс’ [14, с. 437]. Этымалагічна слова ўзыходзіць да лацінскага *papirus* – ‘папірус’, якое ў сваю чаргу з грэчаскага *πάπυρος*. Ва ўсходнеславянскія мовы слова прыйшло з польскага *papier*, апошняе з нямецкага *Papier* ‘папера’ [18, VIII, с. 155].

Лацінізм у фанетычна асіміляванай форме *papel* ужываецца ў іспанскай мове са значэннямі: ‘папера; аркуш паперы’; ‘дакумент’; ‘анонс’; (тэатр.) ‘роль’ [9, с. 1395]. Слова *papel* адзначаецца ў складзе ўстойлівых бівербальных выразаў: *papel moneda* – ‘папяровыя грошы’; *papel pintado* – ‘шпалеры’ [9, с. 1395]. Іспанскай мове вядомы і карань *papir-*, які ўваходзіць у склад вытворных: *papirifero* – ‘які вырабляе паперу’, *papiráceo* – ‘папералудны’, ‘папералудзільны’.

Даволі разгалінаваную семантыку мае французскае слова *papier*: ‘папера’; ‘паперка, кавалак паперкі’; ‘артыкул; рукапіс, рэцэнзія; рэпартаж’, (фін.) ‘вэксаль’, ‘дакументы’ (‘судовыя дакументы’; ав. ‘палётныя дакументы’; ‘асабістыя дакументы вадзіцеля і дакументы на груз’); *разм.* ‘папяровыя грошы’; ‘тонкі металічны ліст; фольга’, арга ‘рэпутацыя’ [4, с. 775 – 776]. Як этымалагічна роднасныя трэба разглядаць намінацыі *papetier* – ‘папернік’ (рабочы); ‘паперапрамысловец’; ‘прадавец паперы’; ‘папяровы’; *papeterie* – ‘папяровая фабрыка’, ‘магазін пісьмовых тавараў’ [4, с. 775].

Слова *папера* ў беларускай мове ў складзе свайго караня захавала этымалагічнае *-p-*, у адрозненне ад іспанскага *papel*, дадзены зычны захоўваецца і ў складзе вытворных слоў, параўн. бел. *папернік* і французскае *papetier*. Этымалагічна роднасная слову *папера* намінацыя *папяроса* (ад ням. *Papier* – ‘папера’) [3, II, с. 162].

Цікавыя семантычныя змяненні адбыліся ў слове *градус*. У беларускай мове гэта слова ўжываецца як адзінка вымярэння: ‘адзінка вымярэння вугла або дугі, роўная 1/360 акружнасці’; ‘адзінка вымярэння тэмпературы, працэнтавага ўтрымання спірту ў вінных вырабах’ [14, с. 155]. У старабеларускай жа мове *градусь* мела нетэрміналагічны змест і называла прыступку, з гэтым значэннем яно вядома з сярэдзіны XVII стагоддзя: *Бабынець, Стһны, Цментарь, градУсы* или стопни до Црк□и, на *четыридес#ть кроковъ* [7, VII, с. 129], аднак ужо ў гэтым кантэксте заўважаецца яго суаднесенасць з метрычнымі паказчыкамі. На п’ястагоддзе пазней у адносінах да старабеларускага слова, толькі з пачатку XVIII стагоддзя, слова *градусь* пачынае ўжывацца ў рускай мове са значэннямі ‘прыступка’, ‘ступень’, ‘чын’. Першакрыніцай як рускага, так і беларускага слова з’яўляецца лацінскае *gradus* – ‘крок’, ‘прыступка’, ‘ступень’. Правядзём паралель са словам *година*, якое функцыянавала як абазначэнне канкрэтнага часовага адрэзку і знаходзілася ў сінанімічных адносінах з назвамі бытавых мер: *стопня* (суч. бел. *ступня*), *крокъ*.

Трэба адзначыць, што семантыка лацінскага слова *gradus* налічвала шэраг розных значэнняў: ‘крок’; ‘крок да чаго-н.’; *паэт.* ‘набліжэнне’; (пра барцоў) ‘пазіцыя’; ‘добрае, выгаднае становішча’; ‘прыступка, ступень, лесвіца’, ‘уступамі размешчаны рады лаў для глядачоў ў тэатры’; ‘ступень, годнасць, становішча’; *грам.* ‘ступень параўнання’ [10, с. 377].

Старажытная семантыка слова *gradus*, якая суадносіцца з семай ‘прыступка’, адлюстравана ў раманскіх паралелях. Так, у італьянскай мове *grado* – гэта *уст.* ‘прыступка’, ‘ступень’; ‘чын, званне, пасада’, ‘знакі ўзнагароды’; ‘сацыяльнае становішча; ранг’; ‘стан, магчымасць’, ‘ступень параўнання’; ‘ступень, каэфіцыент’; ‘градус’; ‘адценне’; ‘ранг’ [8, с. 404]. Прывядзём вытворныя ад гэтага слова: *graduale* – ‘паступовы’; *graduare* – ‘наносіць дзяленне; градуіраваць’; ‘захоўваць паступовасць’; 3) ‘дазіраваць, устаўляць дозу’; ‘прысвойваць званне, чын’; ‘класіфікаваць’; *graduato* – ‘падзелены на градусы, градуіраваны’; ‘паступовы’; ‘унтэр-афіцэрскі састаў’; *graduatore* – ‘градуіроўшчык’; ‘дзялільная машына’ і інш., *graduatoria* – ‘класіфікацыя’; ‘рэйцінг крэдытараў’; *graduazione* – ‘градуіроўка, градуіраванне, нанясенне дзяленняў; дзяленне на градусы’; ‘каліброўка’; ‘шкала’; ‘бал’ [8, с. 404].

Падобную семантыку, так ці інакш суадносную з семамі ‘прыступка’, ‘крок уперад’, ‘дзяленне’, мае французскае слова *grade* – ‘чын, званне (воінскае)’; ‘ступень (вучоная)’; ‘градус’; ‘якасць змазначнага масла’ [4, с. 513]. У Бельгіі яно вядома яшчэ са значэннем ‘месца выпускніка па паспяховасці’ [4, с. 513]. Слову *grade* ўласціва яшчэ атрыбутыўнае значэнне ‘той, хто мае унтэр-афіцэрскі чын’, якое ў выніку метафізічнага пераносу дало новае семантычнае адгалінаванне – ‘унтэр-афіцэр; сяржант; капрал’ [4, с. 513]. Найбольш выразная сэнсавая сувязь з лацінскім этымонам устаўляецца ў вытворнай намінацыі *gradin* – ‘прыступка; уступ, падножка’; ‘услон амфітэатра’; ав. ‘рэда□н – выступ на днішчы быстраходнага катаара ці паплаўка гідрасамалёта’; *геагр.* ‘уступ, ступень’; *геал.* ‘горны ўступ, тэраса’ [4, с. 513]. Параўн. іншыя вытворныя, наяўныя ў французскай мове: *gradine* – ‘зубчасты разец (скульптура)’; ‘зубчастае долата’; *gradualisme* – ‘тэорыя, палітыка паступовых рэформ, змяненняў’; *graduât* (бельгійскае) – ‘пасведчанне, атэстат, дыплом’; *graduation* – ‘градуіраванне, дзяленне на градусы; каліброўка’; 2) ‘шкала, маштаб’; 3) *тэх.* ‘градуіраванне’ [4, с. 513], *graduel* – ‘паступовы, паслядоўны’ і інш., *grader* – ‘падзяляць на градусы’, ‘паступова павялічваць (напр. цяжкасць)’ [4, с. 513]. У Канадзе *grader* – ‘атрымліваць сведчанне, атэстат’ [4, с. 513].

Семантычна блізкае французскім і італьянскім паралелям іспанскае слова *grado* – ‘ступень, прыступка’ ‘вучоная ступень’, ‘чын, званне’; ваен. ‘права на чын па выслуге гадоў’; ‘клас (у школе)’; мат. ‘ступень’, мат., фіз. ‘градус’, перан. ‘паказчык якасці’ [9, с. 1001]. Параўн. дэрываты: *gradual* – ‘паступовы, паслядоўны; ступеньчаты’, *graduando* – ‘кандыдат на атрыманне вучонай ступені’, *graduar* – ‘градуіраваць’, ‘рэгуляваць’, ‘вымяраць градусамі’, ‘даваць чын’, ‘прысуджаць вучоную ступень’ [9, с. 1001].

У рускую мову, як адзначае П. Чарных, тэрмін прыйшоў з украінскай, у якой ужываўся з XVII стагоддзя са значэннямі ‘прыступка’, ‘ступень’, ‘чын’, а ва ўкраінскую – з лацінскай [15, I, с. 211].

Эвалюцыя слова ва ўсходнеславянскіх мовах, у адрозненне ад раманскіх, дэманструе семантычны пераход ‘прыступка’, ‘ступень’, ‘крок’ → ‘градус’. Яна адбывалася ў кірунку яго тэрміналогізацыі. У сучасных усходнеславянскіх мовах *градус* мае метрычную семантыку і служыць адзінкай вымярэння тэмпературы (паветра, цела і інш.), а таксама адзінкай вымярэння вугла або дугі, якая роўная 1/360 акружнасці.

Слова *парасон* у сучаснай беларускай мове ўжываецца з некалькімі значэннямі: ‘прыстасаванне для засцярогі ад дажджу або сонца ў выглядзе замацаванага на доўгай ручцы пры дапамозе складаных спіц акруглага кавалка тканіны’, ‘стрэшка над чым-н.’, ‘суквецце, у якім усе кветкі размешчаны ў адной плоскасці’ [14, с. 443]. Гэта слова было запазычана беларускай мовай праз польскае пасрэдніцтва (*parasol*) з італьянскага *parasole*, якое ўзыходзіць да лацінскіх кампанентаў *para* ‘абараняць’ і *sole* ‘сонца’. Фінальнае *-н* у беларускім слове, відавочна, узнікла пад уздзеяннем *сонца* [18, IX, с. 162].

У італьянскай мове *parasole* – полісемант, якому ўласцівы значэнні: ‘парасон ад сонца’; *аэран.* ‘парасоль’; ‘святлоахоўнае ўстройства (прыстасаванне)’; ‘супрацьсонечны казырок на ветравым шкле’ [8, с. 611]. Больш вузкая семантыка іспанскага слова *parasol* – ‘парасон (сонечны)’ [9, с. 1400]. Французскае *parasol* ужываецца як назва пляжнага парасона, вялікага парасона ад сонца, а таксама як авіяцыйны тэрмін – ‘высокаплан, манаплан – парасоль (невялікі самалёт з адной плоскасцю крылаў, размешчанай над фюзеляжам)’ [4, с. 779]. Значэнне ж гэтага слова ‘парасон (ад дажджу)’ мае тут састарэлы характар. Вытворная намінацыя *parasoleil* у французскай мове выкарыстоўваецца ў галіне кінатэхнікі для абазначэння святлоахоўнага прыстасавання [4, с. 779].

Слова *parasol* трапіла і ў нямецкую мову, дзе ўжываецца з двума значэннямі: ‘парасон’ і ‘парасоль’ [12, с. 88]. Як авіяцыйны тэрмін са значэннем ‘парасоль’ *parasol*, *parazol* замацаваліся ў чэшскай мове [17, с. 395]. У польскай мове *parasol* – ‘парасон’; ‘парусінавы тэнт’ [6, с. 16].

Праілюстраваны фактычны матэрыял паказвае, што семантыка беларускага слова *парасон* больш вузкая ў параўнанні з італьянскімі і французскімі паралелямі, якія пашырылі свой семантычны аб’ём у выніку пераносу назвы на новыя прадметы. Пры гэтым у французскім слове адбылося выцясненне значэння слова ‘парасон (ад дажджу)’ значэннем ‘вялікі пляжны парасон (ад сонца)’, што матывацыйна апраўдана лацінскімі кампанентамі *para* і *sol*, у адрозненне ад беларускага *парасон*, якое, насуперак матывацыйнай прымеце, замацавалася як назва прыстасавання не толькі ад сонца, але і ад дажджу.

У беларускай мове слова *кашуля* бытуе як назва адзення з лёгкай тканіны на верхнюю частку цела (мужчынскае) або як назва ніжняй бялізны (жаночае) [14, с. 287]. У помніках старабеларускай пісьменнасці дадзена назва як непасрэднае запазычанне з польскай мовы сустракаецца з 1508 года. Першакрыніцай запазычання з’яўляецца лацінскае (народналацінскае) *casula* – ‘плашч з капюшонам’. З польскай мовы ўзятае таксама ўкраінскае *кашуля* [18, IV, с. 324].

Лацінскай мове *casula* вядома найперш як абазначэнне царкоўнага адзення – рызы [10, с. 156]. Са значэннем ‘рыза, адзенне свяшчэнніка’ *casulla* ўжываецца ў іспанскай мове. Да таго ж *casulla* расцэньваецца тут як амерыканізм са значэннем ‘рысавае зерне з абалонкай’ [9, с. 457]. Статус прафесійнага наймення набыў іспанскі дэрыват *casullero* – ‘майстар, спецыяліст па шыцці рыз і г.д.’ [9, с. 457].

У французскай мове адзначаецца этымалагічна роднаснае найменне *chasuble* – *царк.* ‘рыза, фелонь’; ‘(шырокае) адзенне без рукавоў з двума крысамі’ [4, с. 188], якое ўваходзіць у склад бівербальнага спалучэння: *robe chasuble* – ‘плацце з глыбокім выразам без рукавоў’ [4, с. 188]. Працэсуальна-гандлёвую семантыку мае дэрыват *chasublerie* – ‘шыццё рыз’; ‘гандаль рызамі’ [4, с. 188].

У этымалагічнай сувязі з прыведзенымі вышэй намінацыямі знаходзіцца іспанскі прыметнік *casual* – ‘свабодны, паўспартыўны, просты, паўсядзённы’ (*un completo casual* – ‘паўспартыўнае адзенне (свабоднага крою)’ і назоўнік *casual* – ‘паўспартыўнае адзенне (свабоднага крою)’). Параўн. выраз *vestirsi casual* – ‘насіць свабоднае, зручнае адзенне’ [9, с. 152].

Як назвы адзення фіксуюцца заходнеславянскія паралелі: польск. *koszula* – ‘сарочка, кашуля’; ‘саван’ [6, I, с. 351]; чэш. *košile* – ‘сарочка’ [16, с. 312].

У беларускім слове *кашуля*, у адрозненне ад французскага *chasuble*, адсутнічае дыферэнцыяцыя адзення ў залежнасці ад побытавай ці царкоўнай сферы яго выкарыстання.

У іспанскай мове на падставе семантычнага звязна ‘свабодны крой (адзення)’ адбыўся пераход назвы *casual* з царкоўнай сферы ў спартыўную.

Слова *бот*, даўняе запазычанне беларускай мовы са старапольскай (*bot*), у беларускай мове ўжываецца як від абутку: ‘скураны абутак з высокімі халявамі’ [14, с. 92]. Польскае слова, як мяркуюць этымалагі, – запазычанне французскага *botte* або лацінскага *botta* [18, I, с. 372].

У французскай мове (*botte*) (*la botte*) ужываецца з ідэнтычнай семантыкай ‘бот’, а ў складзе спалучэння *botte de feutre* – са значэннем ‘валёнак’ [4, с. 129].

Іспанскаму *bota* ўласціва як агульнае значэнне ‘бот’ (без дыферэнцыяцыі “жаночы – мужчынскі абутак”), так і відавочнае значэнне – ‘жаночы боцік’, а ў складзе спалучэння *botas de montar* – значэнне ‘батфорты’ [9, с. 357]. Гэта слова задзейнічана ў складзе спалучэння з ірэальнай семантыкай: *botas de siete leguas* – ‘сямімільныя боты’, ‘боты-скараходы’ [9, с. 358]. Аснову аналізуемага слова ўтрымлівае ў сваёй структуры кампазіт *батфорты*, які паходзіць з французскага *bottes fortes* [3, с. 213].

У беларускай мове *батфорты* (*батформ*) да нядаўняга часу мелі састарэлы характар [13, I, с. 120], у апошні час набылі папулярнасць як від стыльнага жаночага абутку. “Тлумачальным слоўнікам беларускай літаратурнай мовы” слова *батфорты* фіксуецца ўжо як актуальнае са значэннем ‘боты з высокімі халявамі з раструбамі ўверсе’ [14, с. 83].

У беларускай і раманскай мовах *бот*, як бачым, існуе з тоеснай семантыкай. З такой жа семантыкай яно функцыянуе і ў англійскай мове: англ. *boot* ‘бот’. Рускай мове гэта слова вядома з XV стагоддзя [18, I, с. 372], аднак у якасці родавай назвы тут выступае намінацыя цюркскага паходжання *сапоги* ‘высокі абутак, пераважна скураны, які ахоплівае галёнку’. Словаўтваральную сувязь са словам *бот* ‘высокія, вышэй шыкалаткі галёшы’ [11, с. 735] у рускай мове захоўваюць дэрываты *ботікі* ‘боцікі’, *ботінок* ‘чаравік’.

Слова *вока* (мн. вочы) у беларускай мове ўжываецца як з прамым значэннем ‘орган зроку, а таксама сам зрок’, так і з пераносным: ‘здольнасць бачыць, набытая ў працэсе жыццёвага вопыту’ [14, с. 116]. Форма множнага ліку гэтага слова *вочы* (руск. *очи*) суадносна з іспанскім *ocho* – ‘погляд, позірк’, *бачка*, *пупышка*, ‘адтуліна, зірка, вочка’; ‘вухка, правушына, пятля’; ‘почапка, кольца’; ‘вочка, блішчынка (на булёне); ‘невялікае круглае акно’; *мар.* ‘кляз’; ‘акуляры’ [9, с. 591 – 592]. Іспанскае *ocho* праявіла словаўтваральную актыўнасць і дало шэраг вытворных: *occholino* – ‘падморгваць’, ‘строіць вочкі’ [9, с. 591 – 592]; *occhione* – ‘вялікія вочы’; *аўт.* ‘буксірная почапка’; *occhiuto* – ‘зоркі’; ‘пільны’; *бачка*, ‘пакрыты вочкамі (пупышкамі)’ [9, с. 592]; *occhiata* – ‘погляд’; *occhialuto* – ‘у акуларах, акуларык’; *occhialaio* – ‘гандляр акулараў’; ‘оптык’ (які рэкамендуе акулары)’ [9, с. 591].

Устаноўлена генетычная сувязь праславянскага *oko* з лацінскім *oculus* [18, I, с. 104], апошняму ўласцівы значэнні ‘вока’ і ‘прыгажосць, упрыгожанне’ [10, с. 595]. Сувязь з лацінскім *oculus* ‘вока’ прасочваецца ў раманскіх вытворных намінацыях: ісп. *ocularmente* – ‘сваімі вачыма, зрокава’; *ocular* – ‘вочны’, *фіз.* ‘акуляр’; *oculado* – ‘які мае круглыя вочкі’; *oculeo* – ‘абачлівы, асцярожны’; *oculomotor* – анат. ‘вокарухальны’, *oculistica* – ‘афтальмологія’ [9, с. 1356 – 1357]; іт. *oculato* – ‘які валодае зрокам, бачыць’, ‘абачлівы, асцярожны; дальнабачны’, *oculatizzo* – ‘абачліваць, асцярожнасць, дальнабачнасць’; *oculare* – ‘вочны, зрокавы’, ‘акуляр’, *oculista* – ‘акуліст, афтальмолаг’ [8, с. 593], фр. *oculaire* – ‘вочны’, ‘відавочца, сведка’, *фіз.* ‘акуляр’ [8, с. 684]; *oculiste* – ‘акуліст’, *oculistique* – ‘афтальмолагічны, вочны’, ‘афтальмологія’; *oculomoteur* – анат. ‘вокарухальны’, *oculus* – ‘круглае, авальнае акно’; ‘слыхавое акно’; ‘выраз у дзвярах, перагародцы’ [4, с. 747].

Параўн. таксама іспанскае *ocelo* – ‘простае вока (насякомых), вочка (на крылах бабачак і г.д.)’; *ocelote* – *заал.* ‘ацэлот’, *ocelifero* – *бачка*, ‘пакрыты вочкамі’; *ocelado* – ‘пакрыты вочкамі (пра пер’е паўліна, пра крылы бабачак)’ [9, с. 1355]. Пераноснае значэнне ‘афарбоўка паўліна’, ‘вочка на крылах бабачак’ мае суаднеснасць са значэннем лацінскага этымона *oculus* – ‘прыгажосць, упрыгожанне’. У іспанскай мове колькасць дэрыватаў са структурнымі элементамі *oc-*, *oce-*, *occhio-* у некаторай ступені перавышае колькасць адпаведных дэрыватаў беларускай мовы з марфемнымі часткамі *вок-*, *воч-*, *акул-*, параўн. ісп. *occholino* ‘падморгваць’, ‘строіць вочкі’ і бел. *падморгваць*, ісп. *occhiata* – ‘погляд’ і бел. *погляд*.

Слову *вока* генетычна роднасныя *акулары*, *акуліст*, *відавочца* (параўн. руск. *очевидно*), *відавочца* (з руск. *очевидец*), *бачыць*, *абачлівы*, *акно*. Беларускае *акулары* – запазычанне польскага *okulary* [18, I, с. 104]. Польская форма ўзнікла на падставе лацінскага *ocularium* ‘шчыліна для вачэй ў шлеме’ [18, II, с. 185].

Слова *верш* у беларускай мове семантычна мае дачыненне да майстэрства вершаскладання і называе невялікі мастацкі твор, напісаны рытмізаванай мовай; адзінку рытмізаванай мовы, вершаваны радок; рытмізаваную мову [ТСБЛМ, 110]. Трохзначная семантыка ўласціва лацінскаму этымону *versus* (*vorsus*): ‘зварот’, ‘лінія, рад’, ‘радок (у вершы)’, ‘верш’ [10, с. 904].

Фармальна-семантычныя адпаведнікі гэтага слова знаходзім у раманскіх мовах: ісп. *verso* – ‘верш, вершы’ [9, с. 1836], іт. *verso* – ‘верш’, ‘радок’, ‘голас’, ‘манера, лад’, ‘сродак, спосаб’, ‘напрамак’, ‘прычына, матыў’ [8, с. 966], фр. *vers* – ‘верш’, ‘вершы, паэзія’ [4, с. 1146].

Каранёвая марфема *vers-* у гэтых мовах паслужыла асновай для ўтварэння новых вытворных: ісп. *versecillo* – ‘вершык’ [9, с. 1836], іт. *versiscioltai* – ‘аўтар белых вершаў’ [8, с. 966], фр. *vers-libriste* – ‘верлібрыст’ [4, с. 1146].

Беларускае слова *верш* у плане дыяпазону семантыкі супрацьпастаўляецца італьянскаму слову *verso*, у якім налічваецца, згодна лексікаграфічных крыніц, сем лексічных значэнняў.

Слова *палац* у беларускай мове ўжываецца як архітэктурны тэрмін са значэннямі: ‘вялікі і пышны будынак, які звычайна выдзяляецца сваёй архітэктурай’, ‘такі будынак, які з’яўляецца месцазнаходжаннем манарха і яго сям’і’; ‘вялікі будынак шырокага грамадскага прызначэння’ [14, с. 428]. Па паходжанні – гэта даўняе запазычанне беларускай мовы польскага *palac*, якое праз італьянскае пасрэдніцтва (*palazzo*) узыходзіць да лацінскага этымона *palātium* [18, VIII, с. 127]. У лацінскай мове *Palatium* функцыянавала найперш як уласная назва са значэннем ‘Палацін, назва Палацінскага пагорка і размешчанага на ім часткі Рыма, месца жыхарства імператараў’ [10, с. 615]. Гэтым словам называлі таксама ‘палац, дварэц’, ‘жылішча багоў’ [10, с. 615].

Корань *palac-* мае супастаўляльныя формы ў раманскіх мовах: ісп. *palacio* – ‘палац, замак’, ‘рэзідэнцыя караля; багаты, вялізны дом, палацы (разм.)’; ‘маёнтак, двор (світа)’, *palacio de justicia* – ‘суд, будынак суда’ [9, с. 1384], іт. *palazzo* – ‘палац’, ‘шматпавярховы будынак, вялікі будынак’ [8, с. 614], фр. *palace* – ‘раскошны гатэль, гасцініца’ [4, с. 770]. У французскай мове адбылося развіццё паранімічных форм: *palace* ‘гасцініца’ і *palais* – ‘палац’, ‘будынак суда’ [4, с. 770]. Лацінскі корань знаходзіць адлюстраванне і ў нямецкім *Palast* ‘палац’ [12, с. 83]. Значэнне ‘будынак суда’, якое характэрна для французскага слова *palais* і іспанскага спалучэння *palacio de justicia*, трэба разглядаць як прырашчэнне семантыкі да зыходнага значэння слова. Заўважым, што ў рускай мове са значэннем ‘палац’ рэалізуецца слова *дворец*, аднак лацінскі корань утрымліваецца ў структуры італьянскага па паходжанні *палаццо*, якое выкарыстоўваецца асабліва прымяняльна да італьянскай архітэктуры – ‘палац, асабняк’.

У беларускай мове слова *люстра*¹ ‘падвесны асвятляльны прыбор з некалькіх падсвечнікаў або лямпаў’ [14, с. 324] уступае ў аманімічныя адносіны з *люстра*² – ‘адшліфаваная паверхня (шкла, металу), здольная даваць адбіткі тых прадметаў, якія знаходзяцца перад ёю, а таксама спецыяльна зроблены прадмет з такой паверхняй’, *перан.* ‘спакойная гладкая паверхня вады’, *перан.* ‘аб тым, што з’яўляецца адлюстраваннем якіх-н. з’яў, працэсаў і пад.’ [14, с. 324]. Слова расцэньваюць як запазычанне польскага *lustro*, якое ўзыходзіць да італьянскага *lustro* ‘бляск, водбліск’ [18, VI, с. 101].

Лацінскае слова *lusto* мае працэсуальную семантыку: ‘асвятляць’, ‘разглядваць’, ‘абдумваць, узважваць’ і інш. [10, с. 50].

Іспанскае *lustre* ўжываецца з прамым значэннем ‘глянец, бляск’ і пераносным ‘бляск, слава, славатасць’ [9, с. 1203]. Сема ‘глянец’ уваходзіць ў лексічнае значэнне іспанскага *lustreador* – ‘які наводзіць глянец’ [10, с. 50]. Як амерыканізмы іспанскай мовы разглядаюць такія вытворныя, як *lustreador* – ‘чысцільшчык ботаў’, *lustrear* – ‘глянцаваць, наводзіць глянец’ [10, с. 50].

У італьянскай мове *lustro* мае граматычныя характарыстыкі прыметніка і назоўніка, таму здольна ўжывацца з атрыбутыўным значэннем ‘бліскучы, глянцавіты, які ільсніцца’, так і з прадметнымі значэннямі – ‘глянец, бляск’, ‘слава, бляск’ [8, с. 520].

Французскае *lustre*, акрамя значэнняў ‘глянец, бляск’, ‘люстра’, набыло тэхнічнае значэнне – ‘апрэтура, люстравальны раствор’ [4, с. 644].

У польскай мове *lustro* ўжываецца з дэмінітыўным значэннем ‘люстэрка’ [6, I, с. 401]. У рускай мове са значэннем ‘люстра, лустэрка’ замацавалася намінацыя *зеркало*, аднак лацінскі корань прысутнічае ў складзе слова *ил-люстрация*.

Як паказвае ілюстрацыйны матэрыял, беларуская намінацыя *люстра* семантычна супадае з французскім *lustre* ‘люстра’ і пэўнымі семантычнымі адценнямі адрозніваецца ад іншых раманскіх паралеляў. Трэба адзначыць, што ў беларускай мове *люстра* са значэннем ‘падвесны асвятляльны прыбор з некалькіх падсвечнікаў або лямпаў’ не адзіная намінацыя. З такім значэннем нашай мове вядома і італьянскае па паходжанні *жырандоля* (іт. *girandole*) [13, II, с. 12], якое “Глумачальным слоўнікам беларускай літаратурнай мовы” зафіксавана ў форме *жырандоль* са значэннямі ‘фігурны падсвечнік для некалькіх свечак’, ‘фантан з некалькімі струменямі’ [14, с. 202].

Слова *сэнс* у беларускай мове ўжываецца з абстрактнай семантыкай: ‘унутраная сутнасць, лагічнае значэнне чаго-н., якое спасцігаецца розумам’, ‘мэта, разумная аснова чаго-н.’ [14, с. 646]. Старабеларускай мове гэта слова вядома з 1592 года як даўняе запазычанне старапольскага *sens* [18, XIII, с. 130].

Польскае *sens* паходзіць з лацінскага *sēnsus* ‘сэнс’, *sentīō* ‘адчуваю’ [18, XIII, с. 130]. Увогуле лацінскаму *sēnsus* уласціва шматгранная семантыка: ‘адчуванне, назіранне’, ‘пачуццё’, ‘пачуццё (зрок, слых)’, ‘памяць, свядомасць’, ‘духоўнае пачуццё’, ‘склад думак, настрой’, ‘спосаб перакананняў, спосаб разумення, погляд, думкі’, ‘разуменне, паняцце’, ‘уласціваць разумець рэчы, спосаб мыслення, розум, рачыянальны сэнс’, ‘змест’, ‘думка, ідэя’, ‘сэнс чаго-н., значэнне, паняцце’ [10, с. 781].

Фармальна-семантычныя паралелі знаходзім у італьянскай, французскай і англійскай мовах: іт. *sènsò* – ‘чуліва, адчувальна’, ‘пачуццё’, ‘чулінасць’, ‘пачуццё, свядомасць, ‘уражанне’, ‘розум’, ‘меркаванне, пункт погляду’, ‘значэнне, сэнс’, ‘накірунак’ [8, с. 821]; фр. *sens* – ‘пачуццё’, ‘свядомасць’, ‘розум’, ‘сэнс, значэнне’, ‘меркаванне, пункт погляду’ [4, с. 1004], англ. *sense* – ‘сэнс, значэнне’, ‘успрыманне’, *sense* – ‘вызначаць, рэгістраваць’, ‘счытваць, успрымаць’ [2, II, с. 439].

У іспанскай мове лацінскі карань *sens-* паслужыў словаўтваральнай базай для шэрага вытворных, сярод якіх: *sensato* – ‘разважлівы, талковы, разумны, з цвярозым розумам’, *sensatez* – ‘разважлівасць, разважнасць, цвярозы розум, разумнасць’ [9, с. 1650].

Паказальна, што ў рускай мове са значэннем ‘сэнс’ функцыянуе намінацыя *смысл*, аднак лацінскі карань *sens-* прысутнічае тут у структуры слоў *сенсация* (фр. *sensation* < лац. *sens* – ‘пачуццё’), *сенсорный* (< лац. *sensus* – ‘пачуццё, адчуванне’) і інш.

Слова *водар* у беларускай мове ўжываецца са значэннем ‘прыемны пах, духмянасць палёў’ [14, с. 115]. Узыходзіць гэта слова да лацінскага *odor*. Лацінскі карань *odor* фіксуецца ў складзе дэрыватаў у раманскіх мовах: ісп. *odorifero* – ‘духмяны’ [9, с. 1358]; іт. *odorante* – ‘пахучы’, *odoroso* – ‘духмяны’, *odorare* – ‘нюхаць’, *odore* – ‘пах’, *odorizzare* – ‘араматызаваць’, *odorizzazione* – ‘араматызацыя’ [8, с. 698]; фр. *odorant* – ‘пахучы’, *odorat* – ‘нюх, орган нюху’, *odoratif* – ‘нюхальны’, *odoration* – ‘адчуванне паху, нюх’, *odorer* – ‘нюхаць, пахнуць’, *odoriférant* – ‘араматны, духмяны’ [4, с. 747]. Гэты ж карань знаходзім у германскіх мовах: англ. *odor* – ‘пах’, *odorant* – ‘з прыемным пахам’; ням. *das Odeur* – ‘пах’.

У рускай мове значэнне ‘водар, пах’ перадаецца намінацыяй *запах*, лацінскі карань *odor-* захоўваецца ў складзе іншамоўных па паходжанні слоў *одорант* ‘рэчыва, якое дабаўляюць у газ ці паветра для надання яму характэрнага паху’ [1, XIII, с. 568], *дезодорант*, *дезодорацыя* (ад *дез-* і лац. *odor* – ‘пах’) – ‘знішчэнне непрыемнага паху пры дапамозе прыбораў і хімічных рэчываў– дэзадаратараў’.

Слова *воцат* у беларускай мове абазначае ‘вадкасць з рэзкім кіслым смакам, якая ўжываецца як вострая прыправа ў ежу, для кансервавання прадуктаў’ [14, с. 117]. Гэта слова – запазычанне польскага *ocet*, якое, на думку Брукнера, паходзіць з гоцкага *akeit*, якое ў сваю чаргу ўзыходзіць да лацінскага *acētum* [18, II, с. 205]. Больш верагодна думка Фасмера, які разглядае слова як непасрэднае запазычанне ў славянскіх мовах лацінскага *acetum* [18, II, с. 205].

Лацінскаму *acētum* уласціва як прамое, так і пераноснае значэнне: ‘вінны воцат’ і *перан.* ‘з’едлівае востраслоўе’ [10, с. 19]. З прамым значэннем лацінскага слова суадносяцца раманскія формы: ісп. *acetol* – *xim*. ‘ачышчаны воцат’, *acetomiel* – ‘воцатны сіроп’, *acidez* – ‘кіслотнасць’, *acido* – ‘кіслата’, *acido acético* – ‘воцатная кіслата’ [9, с. 69 – 70], *acedo* – ‘кіслы, кіслотны, кіславаты’ [9, с. 65]; іт. *aceto* – ‘воцат’ [8, с. 13]; іт. *acetificio* – ‘фабрыка па вытворчасці воцату’ [9, с. 15]; фр. *acetol* – ‘ачышчаны воцат, ацэтон, оксіацэтон’ [4, с. 12]. Пераноснае значэнне лацінскага этымона знаходзіць адлюстраванне ў іспанскім *acidez* – ‘кіславаты выгляд’ [9, с. 70].

На падставе праілюстраваных слоў можна бачыць, што ў беларускай мове назва харчовай прыправы *воцат* і хімічны тэрмін *ацэтон* ‘арганічнае злучэнне, бясколерная вадкасць, якая з’яўляецца растваральнікам тлушчаў, смолаў і выкарыстоўваецца ў вытворчасці лакаў, выбуховых рэчываў, штучнага шоўку’ генетычна роднасныя і ўзыходзяць да адной лацінскай першакрыніцы – *acētum* ‘воцат’.

Цікава, што ў іспанскай і французскай мовах само паняцце “воцат” перадаецца словамі з іншай асновай (*vin-o*): ісп. *Vinagre*; фр. *vinaigre*, але “ачышчаны воцат” – ісп. *Acetol*; фр. *acetol*. У італьянскай мове, як і беларускай, паняццю “воцат” адпавядае найменне з лацінскай асновай *acet-*.

Словам *каралі* ў беларускай мове называецца ўпрыгожанне – ‘пацеркі з каралавых або іншых каштоўных камянёў’ [14, с. 278]. Паходзіць слова з польскага *koral* ‘каралы’, якое праз італьянскае *corallo* – засваенне лацінскага *corallium* ‘чырвоны карал’ [18, IV, с. 263].

Фармальна-семантычныя аналагі гэтага слова з перастаноўкай зычных *r – l* прадстаўлены ў раманскіх мовах, якія, аднак, трэба разглядаць як утварэнні ад лацінскага *collum* – ‘шыя’: ісп. *collar* – ‘каралі’, фр. *colliers* – ‘каралі’, іт. *la colana* ‘каралі’. У генетычнай сувязі з імі знаходзяцца словы з лексічнай матывацыяй ‘які ахоплівае шыю’: ісп. *collarín* ‘стаячы каўнерык’; іт. *collare* – ‘ашыйнік’, *collareto* – ‘каўнерык’, іт. *collarino* – ‘каўнерык’; фр. *col* – ‘каўнер’, параўн. ням. *Halskette* ‘каралі’, у якім *Hals* – ‘шыя’, параўн. іт. *il collier* ‘кальце’.

Слова *кальце* ‘каралі з каштоўных камянёў або іх замяняльнікаў’ [3, I, с. 570] утворана ад фр. *collier*, якое з лацінскага *collum* – ‘шыя’ [3, I, с. 570]. Выходзіць, што беларускі плюратыў *каралі* і сугучныя адпаведнікі раманскіх моў (ісп. *collar*, фр. *colliers*, іт. *la colana*) толькі фармальна фанетычна блізкія, паколькі генетычна і яны ўзыходзяць да розных лацінскіх этымонаў.

Слова *сарбата* ‘чай’ у беларускай мове, паводле “Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы” – лексічны архаізм [14, с. 144]. Аднак такі статус гэта слова мае не ва ўсіх лексікаграфічных крыніцах.

Так, у “Руска-беларускім слоўніку” (Мінск, 1994) слова *чай* перакладаецца дзвюма найменнямі: *чай* і *гарбата* [13, с. 712]. У якасці нарматыўных, не абмежаваных стылістычнай функцыяй, паралельна са спалучэннямі, у склад якіх уваходзіць слова *чай*, тут прапануюцца спалучэнні са словам *гарбата*: *кветкавая гарбата, зялёная гарбата, моцная (слабая) гарбата, у час гарбаты, вячэрняя гарбата, запрасіць на гарбату на кубак гарбаты* [13, с. 712].

Паходзіць слова з польскага *herbata*, якое з’яўляецца сцяжэннем лацінскага спалучэння *herba thea* – ‘чайная трава’. У польскай мове *herbata* – літаратурная норма, вядомы ёй некалькі дэрыватаў з гэтым каранем: *herbaciana, herbaciany*.

Слова *гарбата* асімілявалася ў некаторых паўднёва-заходніх і цэнтральных гаворках Беларусі, аб чым сведчаць фальклорныя запісы П.В. Шэйна і А.К. Сержпутоўскага.

На захадзе Беларусі, дзе найбольш адчуваўся польскі ўплыў, відавочна, узнік парэмічны выраз: *Што кажух – то не вата, што капуста – то не гарбата*. Гэта прыказка, як зазначае І.К. Германовіч, магла ўзнікнуць і на ўсходзе, толькі ў асяроддзі шляхты, паколькі сярод прадстаўнікоў простага народа агульнаўжывальным тут быў назоўнік *чай* [5, с. 6].

У дарэвалюцыйных друкаваных выданнях, у тым ліку мастацкіх творах Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча і іншых пісьменнікаў, паланізм *гарбата* выкарыстоўваўся ў якасці амаль адзінага абазначэння паняцця “чай”. У дарэвалюцыйных творах Я. Коласа паралельна са словам *гарбата* сустракаюцца толькі адзінкавыя прыклады ўжывання назоўніка *чай* [5, с. 6].

У тагачасных лексікаграфічных выданнях (“Беларуска-расійскім слоўніку” 1925 г. М. Гарэцкага і “Беларуска-расійскім слоўніку” 1926 г. М. Байкова і С. Некрашэвіча) фіксуецца толькі слова *гарбата*. Аднак у “Расійска-беларускім слоўніку” 1928 г. С. Некрашэвіча і М. Байкова прыводзяцца ўжо абодва дублеты – *гарбата* і *чай*, што сведчыць аб актывізацыі ўжывання апошняга ў савецкі час. Паралелізм гэтых слоў у друку праіснаваў да канца 30-х гадоў, пры гэтым польскі дублет саступаў свае пазіцыі слову *чай* [5, с. 6].

Адпаведны слову *гарбата* лацінізм *herba* замацаваўся ў раманскіх мовах: ісп. *el té de hierba* ‘травяны чай’; ісп. *herbolario* – ‘траўнік’; іт. *hierba* – ‘трава’; *hierbera* – ‘траўніца’, *hierbero* – ‘траўнік’; фр. *herbe* – ‘трава’.

Лацінскі карань пакладзены ў аснову наймення *гербарый* (лац. *gerbarium* – ‘травяны’), які ўжываецца са значэннем ‘калекцыя засушаных і размешчаных у пэўнай сістэме раслін’ [3, I, с. 349]. Параўн. ісп. *herbario* – ‘гербарый’; фр. *herbier* – ‘гербарый’; англ. *Gerber* ‘тс’; ням. *Herbarium* ‘тс’.

Заклучэнне. Прааналізаваны фактычны матэрыял паказвае трывалае захаванне лацінскіх лексічных элементаў у структуры беларускіх слоў і раманскіх супастаўляльных формах. Пры гэтым адны беларускія намінацыі не маюць істотных семантычных адрозненняў ад раманскіх адпаведных форм (*літара, боты, палац, парасон, верш, панера*), другія характарызуюцца пэўнымі семантычнымі зрухамі і прырашчэннем дадатковай тэхнічнай семантыкі ў асобных мовах (бел. *люстра* і фр. *lustre* – ‘апрэтура, люстравальны раствор’), трэція набылі новы змест і новае фармальнае аблічча ў выніку сцяжэння форм пад уплывам польскай мовы (бел. *гарбата* – ‘чай’ і іт. *hierba* – ‘трава’), чацвёртыя маюць фармальную сугучнасць слоў, якая, аднак, не сведчыць аб іх утварэнні ад аднаго лацінскага этымона (бел. *каралі* і ісп. *collar* – ‘каралі’; фр. *colliers* – ‘каралі’; іт. *la colana* ‘каралі’).

ЛІТАРАТУРА

1. Ожегов, С.И. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов. – 27 изд. – М.: Мир и образование – 735 с.
2. Большой академический словарь русского языка. – Москва – Санкт-Петербург: Наука, 2009. – Т. XIII. – 768 с.
3. Большой англо-русский политехнический словарь; сост. М.В. Адамчик. – Т. II. – Мінск: Харвест, 2004. – 785 с.
4. Булыка, А.М. Слоўнік іншамоўных слоў: у 2-х т. / А.М. Булыка. – Мінск: БелЭн, 1999. – Т. I. – 800 с.; Т. II. – 736 с.
5. Гак, В.Г. Новый французско-русский словарь / В.Г. Гак, К.А. Ганшина. – 9-е изд., испр. – М.: Рус. яз. – Медиа, 2004. – 1195 с.
6. Германовіч І.К. 3 гісторыі нармалізацыі беларускай літаратурнай лексікі // Беларускія слова. 3 гісторыі лексікалогіі і лексікаграфіі. – Мінск: Нар. асвета, 1994. – С. 4 – 14.
7. Гессен, Д. Польско-русский словарь: в 2-х т. / Д. Гессен, Р. Стыпула. – Москва – Варшава: Рус. яз., 1988.

8. Гістарычны слоўнік беларускай мовы; склад. А.М. Булыка [і інш.]; рэд. А.М. Булыка – Вып. XVIII; пад рэд. А. Булыкі; склад. А. Булыка [і інш.]. – Мінск: Навука і тэхніка, 1999 – 374 с.
9. Зорько, Г.Ф. Большой итальянско-русский словарь / Г.Ф. Зорько, Б.Н. Майзель, Н.А. Скворцова. – 6-е изд., стереотип. – М.: Рус. яз., 2002. – 1018 с.
10. Лаврентий, М. Калво. Испанско-русский словарь / Лаврентий, М. Калво. – Provenza, 95 Barcelona. – 1913 с.
11. Латинско-русский словарь; авт.-сост. К.А. Танушко. – Мінск: Харвест, 2005. – 1040 с.
12. Павловский, И.Я. Немецко-русский словарь: в 2-х т. / И.Я. Павловский. – М.: Астрель: Аст: Хранитель, 2007. – Т. 1: А – М. – 1423 с.
13. Русско-белорусский словарь: в 3-х т. – Минск: “Беларуся энцыкл.” им. Петруся Бровки, 1994. – Т. II. – 783 с.
14. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы. – 3-е выд. – Мінск: БелЭН імя П. Броўкі, 2002. – 783 с.
15. Черных, П.Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка / П.Я. Черных. – М.: Рус. яз, 1999. – Т. I. – II.
16. Чешский словарь / под ред. Л.В. Копецкого, Й. Филиппа и О. Лешки. – изд. 2-е стеріот. – М.: Рус. яз. – Прага. – 1976. – Т. 1. – 580 с.
17. Чешско-русский политехнический словарь. – М.: Сов. энцикл. – Прага: Изд-во техн. лит., 1971. – 862 с.
18. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы / НАН Беларусі; Ін-т мовазнаўства – Мінск: Беларус. навука (Навука і тэхніка), 1978 – 2006. – Т. I. – XI.

Паступіў 27.12.2012

VOCABULARY OF LATIN ORIGIN IN THE BELARUSIAN AND ROMANCE LANGUAGES

S. STRUKAVA

The main part of the article presents the comparative analysis of separate lexical items in the Belarusian language, going back to Latin etymons (letter, verse) and their correlates in Romance languages. This comparison makes it possible to reveal both similarities and distinctions in their lexical development. Thus some Belarusian nominations semantically do not differ significantly from their Romance counterparts, while others are characterized by semantic shifts, bringing about some additional meanings in specific languages. Yet another group of nominations have acquired some new meaning and form under the influence of the Polish language due to their form. There is, however, another group of nominations, which accidentally sound similar but do not stem from the same Latin etymon.